

XVIII.

Budavári, 2005. július 29.

KITÖRÉS VÁCRÓL '56-BAN

Még '53 vége felé történt, hogy levittek a földszinti trepnire, a szolgálatvezető törzsőrmesterhez. Pintérhez, aki nagy rabpofozó volt. Közölte velem a másodfokú ítéletet: helybenhagyták a büntetésem. Jogerős elítélt lettem. Imádságaimban megállapítottam, hogy három nagy bajom van, s ezeknek legkisebbje a börtön, hiszen itt is lehet élni és szeretni, Istent is, embert is. Napirendet tartani, tanulni, kihasználni az időt. Ettől nagyobb bajom, hogy állandóan fáj a fejem, s közelharcot kellett vívnom, hogy megkapjam a napi algopyrin szemet. De hát naponkénti fejfájással is lehet élni, abba még nem halt bele senki, illetőleg mindenképpen elfogy egyszer az életünk. A harmadik bajom volt a legnagyobb. Túl voltam már 35. évemen, s tudtam, hogy szublimálni azt, hogy férfi vagyok, aki nőre vágyik, nem lehet. Nem arra teremtett az Isten. És azt is tudtam, hogy ezen nem segít semmi, nem, mert pap akarok maradni. Nem voltam tőle boldogtalan, mint ahogy a börtöntől s a fejfájástól sem voltam az. Csak megállapítottam, hogy ez a legnagyobb bajom a háromból. Hogy mire jó ez a celibátus, erről azt gondoltam, hogy talán növeli Istenért végzett munkánk eredményességét. De ebben sem voltam biztos. Majd Lányi Jánosnak teszek fel egy kérdést a szőnyegszövés alatt:

– János bácsi, osztálytársaid eleje ugye elment papnak? Ha összehasonlítod őket a társaid többi legkülönbjével, akik már férjek és apák, a két csoport közül melyik dolgozik többet?

Gondolkodik a kérdésemre, s végül ezt mondja:

– Biztosan azok, akik megházasodtak. A papok általában kényelmesebben élnek.

Magam is azt tapasztaltam a Rendben, hogy csak egy részünk mutatott átlagfeletti buzgóságot, s voltak, akik az alkohol rabjaivá lettek. Ami az egyházat elvezette a celibátushoz, az Jézus alapvető félreértése, melyért alighanem elsősorban Szent Pál a felelős, aki úgy tudja, hogy ki kell egészítenie Jézus szenvedéseit. Isten nem akarja, hogy szenvedjünk. Isten, mint minden szülő, azt akarja, hogy boldogok legyenek a gyermekei. Istennek semmi öröme abban, hogyha én gyötöröm magam. Érte ne gyötörjem. Csak azért gyötörjem magamat, hogy valami hasznosat tegyek családomért, embertársaimért. De melyik embernek van haszna abból, hogyha én vezeklő övet teszek magamra, vagy falra mászok kínomban nemi kielégületlenségem miatt, s ami ennél is több szerelemhiányom következtében. Az Isten – szerelem. Szerelemre lettünk, s annak a hiánya az élet legnehezebben viselhető baja.

A protestánsoknak mindent utánuk csinálunk. Néhány százados késéssel vesszük kezünkbe a szentírást, mondjuk a nép nyelvén a misét. S így lesz ez a papok nőülhetésével. Nagy Szent Teréz egyszer kínjában ezt imádkozta?

– Uram, ha így bánsz barátaiddal, ne csodálkozzál rajta, hogy annyi az ellenséged.

Liziói Kis Szent Terézt pedig a legsötétebb ateizmus kétségei gyötörték. Édesapját, édesanyját nem, azok el voltak foglalva azzal, hogy gondoskodjanak egymásról és gyerekeikről. Majd a Bokorlelkiség c. könyvemben lombik keresztnek nevezem ezt a celibátust. Jézus keresztfájára nem kerülhetünk, mert a 4. századi, a konstantini fordulat óta bekerültünk a hatalomba. Mi feszítjük keresztre ellenfeleinket, miként Kaifás, a főpap, Jézust. De szeretnénk szenvedni a páli útmutatás alapján Istenért, Jézusért. Elvállaljuk tehát azt, ami egy életre megnyomorít minket. Ez a lombik kereszt. Azért lombik, mert nem a társadalom

feszít keresztre hűségünk következtében, Isten gondolataink akaratának hordozása miatt, hanem mi magunkat gyötörjük rajta vagy vele.

Karácsonyra készülünk. A készülődés közepébe kiált bele a szolgálatvezető:

- Bulányi György jöjjön minden cuccával a trepnire.
- Uram Isten, mi lehet ez, és a Karácsony előtti napon?

Közlik velem, hogy a Fő utcára visznek. Már több mint három év telt el, hogy otthagytam, de úgy látszik, nem örökre. Be a rabóba, ki a rabóból. Fel egy zárkába. Öntudatos elitéltként viselkedem, akinek már mégis jogai is vannak. Nem úgy, mint amikor vigyázzban kellett ülnöm és feküdnöm. Két hétig nem szól hozzám senki, csak az ör. Azzal tisztázom ügyeimet: diétás koszt jár nekem, mint a Gyűjtőben s lehetőleg idegen nyelvű könyveket kérek olvasni. Barátságos a levegő. Két hét után visznek kihallgatni. A tárgy: hogy kivirult a vetés, és azért hoztak be a Fő utcára, hogy ne kelljen állandóan kirohangálniok a Gyűjtőbe hozzám a beszerzendő információk céljából. Hollós Ervin, *Kik voltak, mit akartak?* c. könyvéből tudom majd meg, hogy begyűjtötték már a második Bulányi per ember anyagát, vagy hatvan személyt. Ezekről kell informálnom a különböző előadó urakat.

Semmi rázós témára nem emlékszem, csak arra, hogy nagyon össze akartak kapcsolni egy veszprémi teológiai tanárral, akivel nem tudom, hogy találkoztam-e valaha. Androsits Istvánnal. Végül is ezt voltam hajlandó a jegyzőkönyv számára. Tudom, hogy van egy ilyen nevű pap Magyarországon. De nem igényelték, hogy aláírjam vallomásomat. Különböző előadóknál volta. Asz egyikük segített az idegen nyelvű könyvel könyvtári összeszedésében. Az asztalán voltak a könyvcsomagok. Hozzá vihettem azokat a könyveket, amelyekkel végeztem.

Majd a forradalom napjaiban számolnak be a vádlottak a nyár eleji tárgyalásról. Az ügyész őket is a 46/VII kategóriába sorolta: a népi demokrácia megdöntésére irányuló szervezkedés vezetésével vádolta őket. De a már nem kirendelt ügyvédek nevetségessé tették vádjait, ennek folytán az ügyész még a tárgyalás során vált: egy még Gömbös Gyula miniszterelnöksége idején hozott, az illegális összejövésről szóló törvény alapján vádolja őket, melynek büntethetőségi felső határa két év. Java részüket annyira ítélték, amennyit letartóztatásuktól a tárgyalásig leültek. Fekete Gabi és Eglis Pista két-két évet kaptak.

Egy alkalommal, amikor kihallgatásra visznek, nyüzszítő, nyöszörgő hangot hallok kiszűrődni az egyik zárkából:

- Ne bántalmazzák Péter Gábort, ne bántalmazzák Péter Gábort...

Olyan félig eszelősnek hatott a hangja. Ő volt az ávó legfőbb ura. Mesélték, hogy így buzdított az ávosokat:

- Úgy járjatok, hogy egy fejjel magasabbak legyetek az Istennél!

Nemcsak a forradalom falja fel saját fiait. A diktatúra is. Jó dolgom van. Két naponként kiolvasok egy angol vagy francia regényt, s diétásként annyi csirkehúst eszek, hogy kezdem megsokalni. Nem raknak be hozzám senkit. '52-ben volt úgyis, hogy négyen voltunk egy zárkában, s ketten-ketten feküdtünk vigyázzban a 70 cm széles priccsen. Most nem. Lelassult az ávó munkája. Valamikor megmozdul az épület. Földrengés lehetett. A rabfantázia ilyenkor csak arra tud gondolni, hogy jönnek már az ENSZ-csapatok. Nem jöttek, nem omlik össze a Fő utca. Maradunk a börtönben.

Húsvét lesz, mire visszakerülök a Gyűjtőbe. Óriási változások: folyik a szabadítás, a rajkosok már hazamentek, de mások is mennek. Balázs Lajos, a Pest-belvárosi plébános is, akit pár hét múlva visszahoznak, mert át akarta venni a plébániáját elkergetve az oda befészkelte békepapot. Azzal a hírral jön vissza, hogy legfeljebb két hónapja van még Rákosinak. Beszámol a Petőfi kör üléseiről.

Összekerülök Ottmárral is, a ferencessel. Különös jelensége volt ő a börtönvilágnak. Még Debrecenből ismerjük egymást, az ő plébániájára kísérem ki P. Kolakovicsot a munkáslánycsoportjához. Rajongtak érte a debreceniek. '46-ban a mozik híradójában látható:

– Büszkén viselem ferences csuhámon a MADISZ-jelvényt. Engem is megkerestek e tárgyban, de én lemondtam a dicsőségről. '46-ban ő terelgeti magas emelvényről a tömeget, amely Mindszentyt ünnepli, aki jött püspökké szentelni Bánásst. Tomek Vince is eljött erre az alkalomra:

– Úgy beszél ez a barát, hogy szinte engedélyt akarok kérni tőle, hogy átmehessek a túloldalra.

'48-ban népbirósági tárgyalása van. A rendőrök gumislagokkal akarják szétkergetni a mellette tüntetőket. Utolsó szó jogán mondja.

– Úgy hozzák meg ítéletüket, hogy ha felmentenek egy édesanya áldását, s ha nem, akkor az átkát kapják.

Felmentik és Pestre kerül. '50-ben együtt utazunk valahol a vonaton. A következő nagy békepapi találkozót szervezi. Engem is szervezne:

– Ilyen emberek kellene oda, mint te vagy. A püspökök a titkárait küldik...

Köszönöm – magamban – a méltóságot, s döbbenve nézem, mi lett ebből az emberből. Most meg a Gyűjtőben és életfogytos ítélettel találkozom vele. Állami számonkérő széket szervezett az ENSZ-csapatok bevonulásának az idejére. Mindenkit letartóztattak, akinek a nevét megtalálták noteszában, Ferenczi Zsiga bácsit is, édesapám Magyar Közösség perbeli ügyvédjét is. Az ő nevét is megtalálták Ottmárnál. Sohasem találkoztak egymással. Kapott öt évet. Papp Artúr, a rákoshegyi plébános is ott van velünk egy zárkában, kapott egy pár évet valami gazdaságának minősülő bűncselekmény miatt, s nagyon szerencsétlenek érzi magát. Ottmár a szenvedés szépségeiről kezd neki beszélni. Arthúr dühbe gurul.

– Ha nincs résztvevő szavad, fogd be a pofádat, és hallgas! Prédikálni én is tudtam: Uram, üss, vágj, csak odatul kegyelmezz!

Elnevetjük magunkat, és cukkoljuk Ottmárt, hogy ő már öreg – tíz évvel volt idősebb nálam, közeledett az ötvenhez:

– Diót török én még a csontjaitokkal!

Úgy is let, kilencvenesa éveiben halt meg. Jánoshalmi legény volt. Nagy bürge-szakértő. Beszéli a bürgepaprikáskészítés titkait, csak anyajuhokból jó. A kani az büdös, azt eladjuk a pestieknek.

Külön szám a jezsuiták. Ők az egyház elitcsapata, ott ül közöttünk az egész előljárói gárdájuk. Csávossy, akinek annyira megtetszett az én '49-es Bokor-imádságom, hogy lefordította latinra. Őt kisgyerekként nagy áhítattal hallgattam Jézus Szíve templomban beszélni a *legméltóságosabb oltáriszentségről*. Túll Alajos, akinek az elődje még disszidált, s úgy lett ő tartományfőnök, s aki vagy összesen 60 óra vasat kapott, majd a 60-as években találkozom vele Hévízen, ahol a meleg vízben kúrálja még mindig – örökre megnyomorított tagjait. S ott van az utód Pálos Tóni. Kinevezte őket ki? Azt az eligazítást kaptak a római rendfőnöküktől, hogy amikor megkapják kinevezésüket, első dolguk, hogy a legjelentéktelenebb s lehetőleg dolgozó testvérnek átadnak egy címezetlen borítékot. Amikor a testvér megtudja, hogy elvitte őt az ávó, kinyitja a borítékot, s abban talál egy másikat, s rajta egy nevet. Ilyen borítékot kézbesítenek Tóninak. Ő is elkészíti azonnal a duplaborítékot Tamásnak. És így tovább. Végül Kollár is kap, ő meg beviszi az ávóra. Őt már nem hozzák be, hanem létrejön köztük a zsentlemen egriment, melyben megállapodnak működésének feltételeiben: a jezsuiták csak nyílt levelezőlapokat írnak. Ott van Kerkai György is és az aranyos Páter Vác, aki elmondja, hogy milyen regényt írtak vele a Fő utcán. De Ióni a legaranyosabb:

Minek törje magát értünk, kinek sorsa a miénktől idegen. Szívére veszi terhünk, vallára venni nem bolond – idézgeti József Attilát. Ő csak futballozott a fiúkkal – így nevelte az utánpótlást.

És ott van Szabó Jóska, a győri pap, akit első éves papként ítélnék el, s mint kémet 15 évre. Megmondta egy vakembernek, hogy a faluban merre van a kaszárnya. A vakember az

imperialistáknak dolgozott. Az emberi és papi becsület mintakép volt Jóska, semmiképpen sem akarták kiengedni, majd még elmesélem. Vele még nagyon sokat leszek együtt ennek az évtizednek második felében is, s lélekben mindhaláig... Ott volt a gyémántmisémen is.

A Gyűjtőbe nem sokat dolgoztam. Gombpolírozásban, vasalásban, csillámfejtésben tanultam ki a szakmát. De művelődtem, életegyetemem jártam, ilyen társaságot nehezen találtam volna odakint. Ott csak fiatalokkal találkoztam, akiket én tanítottam, itt apámkorabeliekkel s a hatalomgyakorlás nagymestereivel meg azok áldozataival. Mint pl. Árbócz Jani bácsival is, aki a politikai részlegnek volt csendőrezredese, és elmesélte, hogy a Fő utcán az ő *őrnagya* előadást tartott neki egy ízben, hogy mennyire embertelen és alávaló verni az embereket, és megsokallta.

– Nézze előadó úr, legalább mi, szakemberek és egymás között ne mondjunk ilyeneket!

Jani bácsi beszélt a spiclik beszerzéséről is. Nem mondtuk nekik, hogy miként gondolkodunk róluk, azt mondtuk neki, hogy nagyon fontos dolgot tesznek a haza ügyének, de megvolt a véleményünk róluk. Azt hiszem, így voltak az ávósok a maguk III/III-asaikkal is. Legalább is az őrnagyom elpletyizte, hogy egy hozzám nagyon közeli személy jelentkezett náluk, amikor letartóztattak, s várta tőlük a vérdíjat.

S óriási engedményként, valamikor '56 nyarán kaptam végre beszélőt én is. Egy személyest. Édesanyám jött el. Nem volt még hatvan éves. Összeaszott kis öregasszony lett belőle. Négy évig nem láttam. Első pillanatban azt hittem, hogy valakit beöltöztettek anyámnak anyám helyett, s aztán a beszélgetés során, amikor is bizonygattam, hogy jól vagyok és semmi bajom, csak sikerült azonosítanom őt. Méternyire volt tőlem. Elöttem is drót, előtte is drót, s örök sétáltak közöttünk, és kiabálni kellett, hogy a nagy hangzavarban megértsük egymást, mert sűrűn egymás mellett álltak a rabok és látogatóink. Elmondtam, hogy merre sétáljanak a beszélő után, én majd felállok zárkám ablakába, s nézem őket. Így aztán láttam apámat is.

Csak nem akart kitörni az a forradalom, amiről zengtek a hírek. Nem is hittünk benne. Ha a törököknek sikerült a százötven év, Moszkva tíz év után hazamenne? Helyette történt valami más. Elszállítás. Hova? Vácra. Ott még nem voltam. Csak a noviciátusban, de a Teréziánumban, amely börtönné is lett, ebben a gyönyörű barokk épületben még nem, pedig azt is a piaristáknak építették. Október elején kerültünk oda, pár héttel az októberi dicsőséges/sajnálatos események előtt. Nem az MZ-be (magánzárkák) hátsó, ablak nélküli vakolt magas falával rondítva néz le a Dunakanyar egyébként oly szép kis városára, hanem a Teréziánum hatalmas szobáinak egyikében, melyben valaha nemes ifjakat tanítottak, neveltek piarista elődeim. Jól menő ávós intézet volt az is: volt benne gombüzem is. Azonnal munkára is fogtak minket abban. Szigorúan, munka közben nem lehetett beszélni, de mozogtunk, s a gépek pedig zúgtak. Kardos György elvtársúrra így ott már nem várt semmiféle feladat..., amúgy is ő már bizonyára átvett valami egyéb és börtönön kívüli feladatot szeretett Pártjától.

És séta is volt. Szigorúan és egyesével egymás háta mögött. Miki is jött Vácra, haza, itt élt az édesanyja. Csak a sétán láttuk egymást igyekeztem a hát mögé kerülni. Itt nem zúgtak a gépek, nagyon kellett vigyázni. Egymás száját sem láthattuk, tehát hangot kellett kibocsátani, lehetőleg szájmozgás nélkül. Ő volt előttem, s neki volt információja. Annyit már megértettem, hogy Andinak megszületett a második gyereke, s az lány. De a *lány* előtt mondott egy szót, és azt nem érttem. Mire megértettem, már az ő is figyelmes lett, hogy itt valami nem stimmel. De hát megértettem, s közömbösen és büszkén sétáltam már tovább, mert eljutott hozzám a teljes információ:

– Andinak született egy bronzhajú lánya.

Ez a lány, ez a lány méltó lánya az anyjának, hét gyerek anyja, egynek a nagyanyja, s nem akármilyeneknek, de erről alighanem zengtem már. Majd még zengek.

Egyik délután (két műszakban dolgozott az üzem, és azon a héten délutánosok voltunk, 2-től tízig dolgoztunk), pontosan 23-ikán odahoz egy láda megmunkálendő anyagot egyik rabtársam, és csak ennyit mond:

- Balhé van Budapesten!
- Honnan tudod?
- Mondta az őr.

Hisszük is, nem is, és békeséggel elalszunk munka után. Hatkor van ébresztőnk, mert a dolgozóknak ki kell ám pihenniük magukat. De világosodik már, ébren vagyunk, s nincsen *nyitás*, mely jelezné a felkelést. S mi csak fekszünk szalmazsákjainkon. Legalább egy órával később történik a nyitás. Legnagyobb csodálkozásunkra reggelinél nemcsak a házimunkást találjuk, hanem egy davalgyitáros őrt is. 24-ike van. Elmarad a déleőtti séta. Ebédnél pedig a leves és főzelék mellé rácsos, lekváros sült tészta darabot is, nagyot. És Uram bocsá' egy pakli Kossuth cigarettát is felkínálnak még. Mi ez? Panzió? S elkövetkezik a délutáni kettő óra, és nem visznek minket munkára. A következő nap is ugyanígy telik el. 26-án már levisznek sétálni is. Új információhoz nem jutunk, de ezekből a körülményekből már világos, hogy tényleg lennie kell valaminek Budapesten.

Igy folyik az életünk, de az MZ-n úgy látszik informáltabbak vannak, mert azt teszik, ami tilos. Ablakaik a Teréziánusra néznek. Felállnak az MZ-ablakiba és röhögnek s mutogatnak, hogy nézzünk le az udvaron az örökre. Nézzünk, de nem látunk semmit. Mutogatják az MZ-n, hogy az örök sapkáira nézzünk. Most meglátjuk: vörös csillag helyet magyar címer. Örvendezve mosolygunk vissza. Kisvártatva felhangzik az MZ-n a nemzeti imádság.

– *Isten áldd meg a magyart...*

Belekapcsolódunk, s zeng-bong az egész börtön. Egy perci szünet után újra indít az MZ:

– *Hazádnak rendületlenül...*

Énekel az egész börtön. Ezután következik Papvári Elemérné:

– *Hiszek egy Istenben, hiszek egy hazában, hiszek egy isteni örök igazságban,,,*

De még mindig nincs vége, az MZ kifogyhatatlan?

– *Boldogasszony anyánk, Régi nagy pátrónánk / Nagy ínségben lévén agy szólít meg hazánk/ Magyarországról, édes hazánkról / Ne feledkezzél el szegény magyarokról – és újraénekeljük a refrént.*

E megfelelő előkészítés után következnek a jelszavak, csak arra emlékszem már, hogy

– *Haza karunk menni... Nyissák ki a börtönajtókat!*

Szavainknak nyomatékot is adunk. Kis kerek székeink vannak a zárkán. Három lábuk van, s vastag faülőkékjük, Kipróbáljuk, hogyan szól, ha teljes erőnkől neki vágjuk azt a zárkaajtónak. Nagyon jól szól. Jobban zeng tőle a börtön egésze, mint az énekektől. Ezt azon is lemérhetjük, hogy az örök küldik a házimunkásokat, hogy hagyjuk abba, az örök hozná azonnal a zárkák kulcsait, de nem találják. Olaj ez a tűzre. Kettőzött erővel vagdossuk a székeket. Végre nyílik az ajtó. Kitódulunk a folyosóra és skandáljuk a jelszavainkat. Igen ám, de a folyosó végén a hatalmas rácsos ajtó, az meg zárva. Annál ordítózunk. Megjelenik hamarosan a börtönparancsnok négy darab gitáros őr kíséretében, és parlamentereket kér. Pillanatok alatt összeáll az öt tagú parlament-bizottság. Közli velük, hogy időt kér, amíg elkészítik ruháinkat s a pénzünket. A parlamenterek visszajönnek hozzánk, s hamar készen van a nép közös gyülekezetének egyértelmű határozata:

– Egy percet sem várunk, s a davajgitárosok pedig tünjenek el, ha jót akarnak maguknak.

A parlamenterek közlik ezt a végeredményt. A rácsos túliak távoznak, s jön egy csendes őr és kinyitja az ajtót, s egy széles karmozdulattal mutatja, hogy minden nyitva áll, s aki fel akarja venni pénzét és ruháját, az mehet a rabirodára. Magam azok közé tartozom, aki nem kíváncsiak pénzükre és ruhájukra, s megyünk az udvaron keresztül a börtönkapu felé, kifelé. Ahogy megyünk, géppuska tüzet hallunk. Egy őr mondja:

– Mehetnek nyugodtan, nem magukra lönek.

Hanem kikre? Börtönlázadásunkkal közel egy időben megindult felszabadításunkra a váci polgárőrség is. S az öt emeletes börtönkórház magasának géppuskafészkéből ezekre kezdett tüzelni a rabkórház hős főorvosa, aki nem örült lázadásunknak. Zsidó volt, és kommunista, nem örült a forradalomnak.

Jobban örült a forradalomnak egy közönséges ór. Egyik kezével tartja biciklijét, másikban őri tányérsapka. Széles ívben hajítja el magától:

– Ennek a műszaknak vége.

Majd paripájára kap, s kiharikázik a kapun. Egy görög katolikus fiatal papgyereket veszek oltalmamba. Ketten megyünk be az átellenes utcába. Behívnak az egyik házba, s civil ruhát kapunk tőlük meg reggelire rántottát. Megyünk a város centrumába, a városházán igazolást kapunk felkapaszkodunk egy teherautóra, amelyik Pest felé visz. Dunakesziig megy csak, mert Újpest felől lövöldözés hallatszik. Ismeretlen családnál éjszakázunk: mi a paplanos ágyban, a háziak a földön. Hajnalban megindulok gyalog Mátyásföld irányában. Másfél óra után otthon vagyok:

– Jutott eszembe számtalan szebbnél szebb gondolat...

Ölelő karok fogadnak. Be vagyok sózva, s megyek Pestre a dunaparti iskolába. Találkozom Sík Sándorral:

– Valami szép állást adunk majd neked.

A folyosón Frida nénit találok.

– Atya, Mindszenty és a maga neve most zászló!

Nem írom le ezeket a napokat, csak annyit, hogy tócsa van az úton. Teher autó jön, s lefékez, hogy a tócsa vizében meg ne fürödjön ruhám. Testvér az egész ország! Aztán kihozza Palavicini gróf Mindszentyt Alsópetényből, elmondja beszédét, s november 4-ike hajnalán jönnek az orosz tankok, Mindszenty pedig az USA-követségen, a Szabadság téren keres oltalmat.

Megértem. Talán magam is így tettem volna. De Márton Áron nem. Végzetes hiba volt. Ha vállalja a raboskodás folytatását, más lehetett volna az elmúlt félszázad hazai egyháztörténelme. Vele kellett volna tárgyalnia Kádárnak, ahogyan a román kommunisták Márton Áronnal tárgyaltak. Nem került volna sor '64-re, amikor Kádár és a vatikáni *monsignore*-ok a rab püspökök és papok háta mögött tárgyalnak. S békepapokká kényszerítettek vagy maguktól kényszeredettek emelve a püspöki székekbe, akikkel majd csinálhatják azt két és fél évtizeden keresztül, amiről a tárgyalók egyike (Cserháti pécsi püspök) halála előtt megvallja:

– Gyalázatos volt, ami történt velünk...

Tudom, hogy nem hagyhatom el hazámat. Ha elhagyom, egy ceruzavonással áthúzom egész eddigi életem. A Kolakovicsal találkozás előtt is, az életszentségre törekvést, az utánit is, az életszentségem sajátos útjának megtalálását is. Ha disszidálok, mindennek vége:

– Szép, szép, amiket az Atya mondott nekünk az apostolságról, de ő most latint és németet tanít valamelyik spanyol vagy amerikai iskolánkban, mi pedig itthon vagyunk a szovjet-szférában, s bizony a békepapok biztosítják nekünk a szentségi élet lehetőségét.

Mindszenty nem mérte föl a maga disszidálásának következményeit. Török Jenő sem, aki készül Nyugatra menni, és Sík Sándoron keresztül akar nyomást gyakorolni rám. Sík nem áll kötélnek. Ő megy, de Miki és Éva maradnak. Elém állnak szegény szüleim is:

– Fiam, menj Nyugatra. Öregek vagyunk, nem bírjuk már ezt a herce-hurcát veled...

Megkeményítem a szívemet, mert aki apját vagy anyját, jobban szereti mint engem, nem méltó hozzám. Márciusra nem kezdődik el a MUK (Márciusban Újra Kezdjük), de a hó végén begyűjtik a „szabad népet”, s börtönből öt hónappal ezelőtt kiszabadultakat. Április 4-ére Imre öcsémhez vagyok hivatalos, leszálok a villamosról, s ott van az állomáson nagyobbik lánya, a 7 éves Évike:

– Gyuri bácsi, tessék visszaszállni...

Visszaszálok. Öcsémnél az ávó fogadott volna, hogy visszavigyen a helyemre. Kezdődik a bujdosásom. Kevés emberrel találkozom. A legjelentősebb egy sétám a budai hegyekben Terivel. Elmondom neki, hogy számomra valami hiányzott ezekben a hónapokban: egyetlen közösségbe sem hívtak meg. Nincsenek? S ő elmondja, hogy nem tudnak közösséget csinálni, mert az ávó lehetetlenné teszi. Ha valakivel elkezd barátkozni, rászállnak erre a valakire. Őrá nem, őt reménytelen esetnek tartják már. Rászállnak, s leoperálják róla a kiszemeltet, mielőtt még meghívhatná a közösségbe. Érik bennem a fogadalom. Miféle? Az, hogyha egyszer majd letöltöm büntetésem, nem kezdek újból földalatti közösséget gyűjtő munkába. Mert minek kezdjek? Csak azért, hogy beszerezsek egy újabb életfogytot? Majd otthon misézek a családi asztalnál, ha szüleim élnek még szabadulásomkor...

De önként nem megyek vissza a börtönbe. Egy jó félévet töltök el Takáchéknál, ahol öt a gyerekek száma. A Bürök utcába vettek egy objektumot, s építkeznek, Sokat tanulok a mérnök apától: kőműveskedést, villanyszerelést. Olyasmiket, amikhez addig hatókör voltam. A másik félévet meg Sasadon, két öreg néninél. Miből élek? A Békés-Dallos-féle szentírás papír-kötésben jön be az országba. Kisap koromban társaimtól kitanultam a könyvkötészetet. Ezeket a szentírásokat kötjük be Mikivel koprodukcióba. Ezzel pénzelünk.

Egyszer-kétszer Andihoz is elmegyek, és megismerem Jánost, akit ateistából ő tett istenhívő keresztény-katolikussá. Míg beszélgetünk, három éves fiúk, Pisti, a fotójra mászik, kivesz a könyvszekrényből egy kötetet, felém nyújtja, és megkérdezi:

– Babitsot ismered?

’58 áprilisában vagyunk már. Fekete Gabi jön ki s Sasadra, és sétálunk a Farkasréti temető felé. Annak egyik sarkán halljuk a vezényszót:

– Álljanak a falhoz!

Lebuktunk, visznek a Fő utcára – a maradék letöltésére, Gabié másfél év. S az enyém? Nem sokat filózhatok ezen, mert megérkezünk, s visznek kihallgatásra:

– Na most szépen elmondja, hogy kiknél bujkált?

– Számomra erkölcsi lehetetlenség ártani azoknak, akik jót tettek velem...

– Igen??? – felugrik, s vészt jóslóan elrohan.

Gondolom: most következik a hirig. Egy idősebb tiszt érkezik:

– Mi van itt?

– A szakaszvezető úr kérdezte, hogy kiknél bujkáltam, s mondtam neki, hogy számomra erkölcsi lehetetlenség... s a többi.

– Vigyék a zárkára!

A hirig ezúttal is elmarad. Pár napig vagyok, immár harmadik ízben is, a Fő utcán, s utána kiszállítanak a Gyűjtőbe. Egészen más világ fogad. Akiiket ott hagytam, java részt a szabad Nyugaton tengetik már életük. A suszterejbe kerülök. Új szakmát tanulok. De nem sokáig, mert hamarosan elszállítanak. A Gyűjtő megszűnt elit-börtön lenni. Most Márianosztrára gyűjtik a rabok javát, az egykori x-eseket, de nagyjából má csak a papok ez a kategória. Ideérkezik meg majd Miki is, aki lebukásunkról értesülve maga jelentkezik hatóságon, és Éva is ugyanezt teszi. Éva visszakerül Kalocsára.

Mikivel együtt a fordító irodára kerülünk Nosztrán. Úgy emlékszem, hogy kriminalisztikát fordítottak velünk. Nagyon jó volt ez a foglalkozás. Nem sokáig tartott, be akartak rakni közénk egy spiclit. Fordítani nem tudott. Próbafordítását velem nézték át. Vörös tengert csináltam belőle. Belőle nem lett fordító, mi meg megszűntünk fordítók lenni. Mentünk a szőnyegszövedőbe. ’58 vége felé járunk.

Harangoznak egy hétköznap délelőtt a kegytemplomban, egészen közel hozzánk. A szakaszvezetőnk megkérdezi tőlünk: tudják, kinek harangoznak? Meghalt a pápa! Amikor idejöttünk, a bennünket átvevő őt így mutatkozott be:

– Ez a Márianosztra kegyhely, piszok egy hely!

Tényleg az volt? A forradalom után már nem jött vissza Rákosi apánk világa. Már nem kellett derékban előre hajolva átmenni a börtönudvarba, amikor hetenként fürödni vittek az örök, hogy ne lássunk semmit. Már nem verték a nagykulcsot fejünkhöz, ha nem volt elég mély a meghajlás, már fenéken sem billentettek érte. Nem volt pofozás, vasbahúzás. Nem volt semmi büntetés? Hát anélkül azért nem voltunk meg. Egy hipisnél megtalálták a szalmazsákban boros fiolámat, kaptam érte tíz nap szigorítottat. Mi volt az? Könyv nélküli magánzárka, priccs egy pokróccal, egyik nap félkoszt, másik nap semmi. A napi 40 dekás kenyéradagot azért megkaptam. Mi volt ez kispap korom szigorú nagybőjtjeihez mérve, amikor közben keményen dolgoztunk? Itt meg csak heverészem, esetleg szentülhettem. Büntetésem felén túl izgatottan jön hozzám egy ór:

– Maga nem tiltott misézésért van itt, hanem... és nem emlékszem már, hogy miért.

A minisztériumból jöttek látogatók. Az Igazságügyhöz tartozunk már, nem az Államvédelmi Hatósághoz. Egy kicsit reménykedünk is, hogy azért nem kell letöltenünk büntetésünk egészét. Miért? Mert joggyakorlatunk alapján már jogi abszurdum lett ítéletünk. Az '56-os második Bulányi per óta a kisközösség nem a nép demokrácia megdöntésére irányuló szervezkedés vezetése már, csak visszaélés a gyülekezési joggal. Szüleim beadták a Legfelsőbb Bírósághoz a semmitési kérvényt. Annak elnöke Lee Tibor, Lászlóffy Csöpi rokona. Szabadulásom után tudom meg, hogy Balogh páter is interveniált értünk az Igazságügyben. Elment a miniszterhez, Nezválhoz, s az ezzel fogadja őt:

– Tudom, hogy a Bulányi-ügyben jöttél.

A szőnyegszövőben ülünk egymás mellett és beszélgetünk. Ha megunjuk, el kezdünk népdalokat és sanzonokat énekelni. Nem idealizálom a körülményeket, de élünk és vagyunk és barátokozunk és szeretünk. Olyan barátságok születnek belőle, hogy egyik társam özvegye fényképet küld gyermekükről és hív le a falujukba, hogy nézzem meg őket. És és itthon vagyok... Majd '86ban lelki gyakorlatot tartok Pusztaszeren:

Novemberben lesz tíz éve, hogy megírtam rendi előjárómnak. Inkább visszamegyek a börtönbe, semhogy elhagyjam hazámat, Alapvetően elvi okokból nem futok el a dolgom előle csak azért, mert valakik allergiásak az Üzenetre, amit rám bíztak, amit hordozok. De segítette ezt a döntést valami más is. Gyűjtő-főgház, Vác, Márianosztra – ha börtönök is, de itt vannak a Duna-tájon. Szent Péter templom, Sixtusi kápolna, idegenek... megnézni őket jó lehet, de élni – még ha börtönökben is – csak idehaza akarok. Mert van az idegen és van az otthon... Egy ízben, ötven éve láttam az Alpokat... de szívem a besztercei havasokért, s ott is az Ilva völgyéért dobog, mert Nagyilva és Kosna között csilingelő szánon repülve láttam a napsütötte havast felejthetetlen kéznek. Láttam Münchenben az Isar vizét és rácsodálkoztam, de Marosfőnél merültem meg cipőmmel a szittyóban, hogy megkeressem a forrást, s elállítsam egy pillanatra a nagy folyót... Az Ilva, az Olt vize Csíkszentdomonbkosnál, a Görgényi havasokból lezúduló Görgény vize Görgényszentimre határában vagy Budavári kicsiny völgyei-forrásai-patakjai nekem olyan szépek, mint semmi más táj és semmi más víz, ami Dévényen és Vereckén túl hőmpölyög...

Ebédelni mindig átvittek minket a zárkára, úgy egyszerűbb volt nekik. A '60 december 9-diki ebéd kedvemre való volt. Családi neve: *áfénés* tészta. A név onnan ered, hogy pár éves kisfiú voltam, s anyukám kínált velem:

– Gyurika, tészta és finom...

Én pedig megkóstolva azt mondtam rá, hogy *á, fénét, dehogyan finom*. Így lett családjunkban a grenadírmarsanak (gránátos menet) a neve, hogy *áfénés* tészta. Aztán később megszerettem, s Nosztrán is úgy főzték a konyhán, ahogy anyuka odahaza. Csak az a baj volt, hogy keveset adtak belőle. Még le sem nyeltem az utolsó falatot, amikor hallom:

– Bulányi minden cuccával a trepnire.

Ismertem már ezt. Uram Isten, már megint szállítanak. Megyek a minden cuccal, a kimosott csajkával s kanállal. A szolgálatvezető fogad, s mutatja, hogy merre menjek. Megyek, és szemben jön velem egy őr:

– Maga az, aki életfogyttal szabadul?

Semmit sem feleltem rá, honnan tudtam volna? S mentem tovább. A *vigyorgó* (a szabaduló zárka rabneve) előtt várt egy őr, s mondta, hogy öltözködjem át. Előttem volt a ruhám, amelyben elfogtak a Farkasréti temetőnél 58 tavaszán. Nyakkendő is, tavasz kabát is. Siettet az öltözködésben:

– Elmegy a vonata!

Egy mikrobusszal vittek le. Ott van mellettem Miki és Ernő bácsi is. Leérünk a vasútállomásra. Sokan akarnak jegyet váltani. Én vagyok elől, mögöttem Ernő bácsi. Megszólal.

– Retúrjegyet váltasz?

Nevetek, és nem mondok semmit. Beülünk. Miki Vácott leszáll, mi tovább utazunk, s elválunk a Nyugatiban. Tudom Imre öcsém telefonszámát. Pénzem van, Nosztrán kerestem: át is vettem, csak alá kellett írnom, hogy átvettem.

– Hallo

– Itt Bulányi György beszél a Nyugatiból.

– Na neem...

– De igen, szabadultam.

– Várj meg, a kocsimmal azonnal ott leszek.

Várok, majd tíz percen belül összeborulunk. Megbeszéljük a stratégiát. Imre mondja:

– Anyuka – már 64 éves ekkor – szíve gyenge, nehogy baj érje, ő majd előremegy, s mondja, hogy jó hírei vannak, hogy hamarosan Gyuri szabadul..., s már itt is van, s előbújok rejtekemből. Ölekezés és sírás minden mennyiségben.

Másnap reggel a rendőrségen kell jelentkeznem. Ordenáré hangon fogad az ügyeletes. Rendre utasítom. Ő meg:

– Magával én nem vitatkozom.

Hazamenve elkezdek telefonálni. A családomnak: Baloghéknak Debrecenben, Jahnéknak Tatabányára. Későre jár, már lefeküdnénk, és csengetnek. Frici és Erzsó Tatabányáról. Duma bele az éjszakába. Ott alszanak. Mire is tettem fogadalmat?

Állást kell szereznem. Rangomhoz illőt, segédmunkásit. De azért bemegyek az országos Fordító Irodába.

– Piarista magyar-német szakos tanár vagyok. Életfogytiglanra ítélték, de Márianosztrán a fordítóknál dolgoztam. Kérek munkát.

– Általános hüledezés, és kiállítanak egy papírost, melyen az áll, hogy alkalmi munkát adnak nekem.

Csakhogy ez nem munkaviszony. S a rendőrségen azt mondták, hogy még ebben az évben el kell helyezkednem. Apám főkönyvelő, érdeklődik az ismerőseinél. Nem megy:

– Majd még gyufát dob a benzines hordónkba, és börtönbe kerülök miatta.

Végül is a Szolidaritást apácák vezetik. A főnökük, egy jezsuita, s rendházunkban van az irodája. Rendtársaim hozzá kalauzolnak, s '60 december 30-cal kiállítják a munkakönyvemet. Január 2-án kell munkába állnom. Kötni fogok tanulni – gépen, havi 1 200 Ft ellenében.

Még a hadkiegészítő parancsnokságra is el kell mennem. Kapok katonakönyvet: egészségügyi honvéd vagyok. Szegény fejem! Mefosztottak a főhadnagyi rangomtól is. Jó nyolc éve a Markóban. A Jónás tanács.

Hogy ki közvetít el Budára, Nagy Miklós plébánoshoz, nem emlékszem rá. Rám bizza a temetőkápolnát. Minden vasárnap délelőtt mondom az egyik misét és prédikálok, a másikon meg gyóntatok. S utána plébánián ebédelek. Mécs Laci bácsi társaságban is.

– Gyurkám! Itt nyugodtan leszel. Nem fog bántani senki – mondja Miklós, az abszolút békepap.

– Boldog vagyok.

S otthon fogok lakni, 42 éves pótszolgálatos fiúként. Szüleim örömére.

Öröm és öröm és öröm. Nagyon szép az élet.